

Składanowski, Marcin

"Rozważania o istocie człowieka", Karol Wojtyła, [Kraków 1999] : [recenzja]

Studia Teologiczne 18, 473-476

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wienia, prowadzących do jednego i jedyne go Boga), postawa inkluzywistyczna (dopuszcza istnienie autentycznego poznania doświadczenia Boga w innych religiach, ale pełnię tego poznania i tego doświadczenia widzi wyłącznie w chrześcijaństwie). To ostatnie stanowisko poparte jest wieloma teoriami (teoria wypełnienia, teoria obecności Chrystusa i inne).

Całość pracy, a zwłaszcza pierwsza jej część jest napisana językiem naukowym, zawierającym terminologię z zakresu teologii religii. Warto jednakże głębiej wczytać się i rozważyć cały dokument i popierające go komentarze. Analiza tej książki pozwoli rozwikłać wiele wątpliwości bardzo ważnych, gdyż dotyczących zbawienia człowieka. Pozwala ona na jaśniejsze spojrzenie na wiele kwestii związanych z teologią religii od strony stanowiska *Magisterium Ecclesiae*. Taką kwestią jest na przykład problem czy możliwe jest zbawienie poza Kościołem, a jeśli tak, to przez kogo ono się dokonuje?, lub czy Chrystus jest jedynym pośrednikiem zbawienia również w innych religiach?, czy chrześcijaństwo można stawiać na równi z innymi religiami? Na te i na inne pytania można znaleźć odpowiedź w tejże książce. Dlatego zachęcam do jej przeczytania, co pozwoli ubogacić naszą wiedzę i spojrzeć nieco inaczej na sprawę dialogu międzyreligijnego, tak aktualnego w ostatnim czasie.

Piotr Rutkowski

Karol Wojtyła, *Rozważania o istocie człowieka*, Wydawnictwa WAM, s. 130.

W roku 1999 nakładem krakowskiego Wydawnictwa WAM ukazała się 130-stronicowa książka Karola Wojtyły „Rozważania o istocie człowieka”. Składają się na nią konferencje wygłoszone w roku akademickim 1949/1950 do studentów przez Autora - wówczas ich duszpasterza przy parafii św. Floriana w Krakowie. „Rozważania o istocie człowieka” stanowią zarazem początek rozwoju myśli antropologicznej Karola Wojtyły, który w późniejszym okresie tej tematyce poświęcił wiele miejsca w działalności naukowej - do najbardziej znanych jego publikacji z tej dziedziny należą prace: „Osoba i czyn” oraz „Miłość i odpowiedzialność”, a problematyka człowieka znalazła także swój wyraz w nauczaniu papieskim Jana Pawła II. Mimo ponawianych kilkakrotnie prób w całości pracę tę udało się wydać dopiero po pięćdziesięciu latach od jej napisania. O okolicznościach powstania „Rozważań...” czytelnik dowiaduje się ze słowa wstępnego autorstwa Teresy SkaWińskiej, jednej ze studentek, z których inicjatywy ks. Karol Wojtyła rozpoczął wygłaszanie konferencji, wchodzących w skład omawianej książki. Potrzebę wydania pracy po tak długim czasie od jej powstania ukazuje natomiast we wprowadzeniu znany polski etyk, ks. Tadeusz Ślipko SJ.

„Rozważania o istocie człowieka” w formie przygotowanej przez ks. Karola Wojtyłę do druku składają się z czterech rozdziałów, z których pierwsze trzy mają charakter filozoficzny, a czwarty poświęcony został analizom teologicznym. Każdy z rozdziałów podzielony jest na paragrafy, dokładnie rozpracowujące poruszany problem. Rozdział pierwszy, „Podstawy naszej wiedzy o człowieku”, poświęcony został ustaleniu zasad, którymi człowiek kieruje się w swoim myśleniu i poznawaniu. Przed człowiekiem stojącym wobec realnego, obiektywnie istniejącego świata zewnętrznego z zadaniem jego poznania i zrozumienia otwierają się szerokie możliwości rozwoju, zwłaszcza w dziedzinie nauk szczegółowych. Ostatecznie jednak - zdaniem Autora - ujęcie ogółu ludzkich doświadczeń w jeden system myślowy, który mógłby wytłumaczyć istnienie świata i człowieka należy do filozofii. Skoro zaś filozofia jest dziełem ludzkiego umysłu, to aby właściwie rozumieć świat, należy najpierw właściwie zrozumieć samego człowieka. Przedmiotem dociekań Autora staje się zatem dusza ludzka, w której doszukuje się on całkowitego rozwiązania tajemnicy ludzkiej istoty. Rozdział drugi, „analityczny”, mówi o wyjątkowości człowieka, przejawiającej się w jego najszerzej pojętej działalności - w kulturze materialnej i duchowej - oraz w wyjątkowości ludzkiego wnętrza. Wiele miejsca zajmuje analiza świata ludzkich uczuć i przeżyć, a szczególnie omówienie mechanizmu ludzkiego poznania. Autor odwołuje się tu wielokrotnie do dzieł św. Tomasza z Akwinu. Rozdział kończy się niezwykle ważnym dla zrozumienia człowieka zagadnieniem wolności ludzkiej woli. Autor przybliży najpierw stanowisko współczesnej psychologii w tej kwestii, prezentując zdanie Wundta, Spencera i Jamesa, by ostatecznie odwołać się do rozumienia woli i jej wolności w filozofii klasycznej. Niezaprzeczalna wolność człowieka staje się źródłem końcowego wniosku o zasadniczej jego odrębności od świata materii. Rozdział trzeci, „syntetyczny”, prowadzi do zasadniczych stwierdzeń w filozoficznych rozważaniach nad strukturą człowieka. - wykazuje konieczność istnienia duszy, samoistnego ludzkiego „ja”, będącego zarazem nieśmiertelnym pierwiastkiem duchowym człowieka, omawia też sposób zespolenia ludzkiej duszy z ciałem. Filozoficzne rozważania nad naturą ludzką prowadzą do uznania w człowieku jego godności, z której wynikają niezbywalne prawa, przysługujące każdemu z ludzi z racji bycia osobą. Rozdział czwarty, „teologiczny”, dokonuje podsumowania wcześniejszych wniosków w świetle chrześcijańskiego objawienia. Człowiek jest tu ukazany w perspektywie biblijnej - jako stworzenie Boże umiłowane przez swojego Stwórcę. Pełnia człowieczeństwa realizuje się w Jezusie Chrystusie, Bogu Człowieku. W Nim wszyscy ludzie stają się dziećmi Bożymi przeznaczonymi do życia wiecznego, w Nim każdy człowiek odnajduje sens swojego życia i swoją prawdziwą wielkość. Ostatecznie filozoficzne dociekania zmierzające do odkrycia prawdy o człowieku znajdują swój kres w jedynej Prawdzie - w Jezusie Chrystusie.

W „Rozważaniach o istocie człowieka” Karol Wojtyła rozpatruje z chrześcijańskiego punktu widzenia problem niezwykle ważny - kim jest

człowiek, co decyduje o jego człowieczeństwie, co wyróżnia go spośród całego świata materialnego - aby ostatecznie dojść do odpowiedzi na pytanie, jakie prawa wynikają z faktu bycia przez człowieka osobą, przekraczającą całą otaczającą ją rzeczywistość materialną. Problematyka człowieka powinna interesować nie tylko naukowców antropologów. Rozwiązanie problemu sensu i wartości ludzkiego życia, jego godności i wolności przekłada się na codzienne życie ludzkich społeczności - państw, grup religijnych, rodzin. Nie jest też bez znaczenia filozoficzne stanowisko w kwestii podmiotowości człowieka wobec prawa czy w sprawie relacji między jednostką a grupą w coraz bardziej zorganizowanym społeczeństwie, w którym niekiedy zapomina się o podstawowych prawach przysługujących każdemu człowiekowi. Jednoznaczne postawienie przez Autora problemu i wyraźne - w duchu chrześcijańskiego humanizmu i filozoficznego realizmu - ich rozwiązanie stanowią o wartości książki, która nie zmniejszyła się mimo lat dzielących od jej powstania. Co więcej, w dzisiejszych czasach stawiane przez ks. Wojtyłę na progu lat pięćdziesiątych pytania i dawane odpowiedzi nabierają nowej wagi wobec wyzwań, przed którymi stoi ludzkość.

Zróżdła wykorzystane w pracy są stosunkowo skromne, na co ma niewątpliwie wpływ pierwotny zamysł pracy jako zbioru osobnych wykładów osnutych wokół problematyki człowieka. Nie jest to jednak poważny brak książki, zwłaszcza że w argumentacji rozdziałów filozoficznych Autor bazuje przede wszystkim na dziełach i myśli św. Tomasza z Akwinu, którego ustaleniami posługuje się w analizach ludzkiego poznania i woli. Korzysta w publikacji także z aktualnych w momencie jej powstania prac psychologicznych i etycznych, takich jak „Katolicka etyka wychowawcza” o. Jacka Woronieckiego OP. W rozdziale teologicznym Autor odwołuje się natomiast do Pisma Świętego.

Znaczącą zaletą „Rozważań...” jest ich przejrzysty i konsekwentny układ. Badając poruszaną w pracy problematykę, Autor posługuje się charakterystycznym schematem, ułatwiającym przyswojenie sobie przez czytelnika wysnuwanych wniosków. Po części wstępnej, przedstawiającej w zarysie zagadnienie, następuje faza analityczna - naświetlająca najistotniejsze momenty ludzkiego wnętrza - która prowadzi do ostatecznej syntezy, podającej konkretne wnioski filozoficzne, potwierdzone jeszcze raz poszukiwaniami o charakterze teologicznym. Dzięki zastosowaniu takiego wyraźnego planu pracy jej poszczególne części są ze sobą logicznie powiązane i prowadzą do ustalenia konkretnych i jasnych prawd. Prezentowane w książce rozwiązania podejmowanych problemów zostały przez Autora bardzo dobrze uargumentowane, stąd ostateczne wyniki, do których on dochodzi, są w świetle przyjętej metody uzasadniania trafne i prawdziwe. Na korzyść pracy przemawia najbardziej ich doniosłość i ponadczasowe znaczenie dla człowieka, zarówno dla zrozumienia całych ludzkich społeczności, jak i dla właściwej interpretacji miejsca jednostki w nich.

Wykłady, które składają się na omawianą publikację skierowane zostały przez Autora do krakowskiego środowiska akademickiego. Dlatego też praca ta nie ma charakteru popularnego wymaga bowiem od czytelnika pewnego poziomu erudycji, wiedzy ogólnej, tym bardziej że jej język nie jest łatwy. Zarazem jednak omawiana książka nie należy do publikacji typowo naukowych, skoro ich adresatem nie jest naukowiec - filozof. Z tego powodu praca Karola Wojtyły między innymi może stać się lekturą dla każdego zainteresowanego tą tematyką, w sposób przystępny - choć bez szkodliwych uproszczeń - przybliżającą mu problemy antropologii filozoficznej w ujęciu klasycznym oraz jej biblijne źródła. Mimo trudności, które czytelnikowi nieobytemu z terminologią filozoficzną może niekiedy sprawić lektura „Rozważań...”, jest to pozycja godna polecenia. Książka może zainteresować tych, którzy śledzą rozwój myśli Karola Wojtyły - Jana Pawła II. Nade wszystko jednak jej nieprzemijająca wartość przejawia się w przedstawieniu zdecydowanych odpowiedzi na tak istotne dla człowieka współczesnego pytania. Z tej racji „Rozważania o istocie człowieka” mogą być wykorzystane do prywatnej lektury przez osoby świeckie, kapłanów i alumnów, ale też proponowane w nich rozwiązania mogą służyć - przynajmniej częściowo - jako materiał pomocny katechetom i kaznodziejom.

Marcin Składanowski

Iga Czaczkowska, *Pomiędzy potopem a tęczą. Ekumeniczne studium integralności stworzenia*, RW KUL, Lublin 1998, ss. 159.

W serii wydawniczej *Jeden Pan, jedna wiara - Studia i rozprawy Instytutu Ekumenicznego KUL*, ukazał się 8 tom pt. *Pomiędzy potopem a tęczą. Ekumeniczne studium integralności stworzenia*, Jadwigi Leśniewskiej (z domu Czaczkowska) młodej, znanej już w warszawskim naukowym środowisku filozofów ekologii teologicznej zajmującej się problematyką związaną z ochroną przyrody oraz zdrowia i życia człowieka.

Obecnie wielu ludzi zajmujących się ekologią postrzega chrześcijaństwo jako religię, która jest odpowiedzialna za istniejący kryzys ekologiczny zarzucając mu zbyt ni antropocentryzm pozwalający na swobodną eksploatację zasobów przyrody. Atmosferę nieufności wobec chrześcijaństwa pogłębia brak wiedzy o istocie chrześcijaństwa oraz zafascynowanie modnymi ruchami religijno-kulturowymi (New Age) pociągającymi zwolenników panteizmem, reinkarnacją, czy naturyzmem. Środowiska ekologiczne poszukując rozwiązań filozoficznych dla uzasadnienia swych poglądów studiują ekozofię, ekologię głęboką lub kulturę i filozofię Dalekiego Wschodu. Nie-